

Afscheid bij moslims en Hindoes

David Elders

In India verbrandt men de doden niet zoals in Nederland in een crematorium maar in de open lucht op een houtvuur. In Mali zetten de Dogon, die aan de rand van de Sahel wonen, de overledene bij in spleten in de rotswand.

De Parsi's in India en de boeddhisten in Tibet laten de doden door vogels, in het algemeen gieren, opeten. Zelfs de zee is lange tijd gebruikt als begraafplaats. Tegenwoordig mag dit vanuit Nederland niet meer. Ook niet als iemand op zee overlijdt. David Elders, filosoof en uitvaartondernemer, gaat in op de uitvaartrituelen van moslims en Hindoes.

De voorwaarden waaronder een begrafenis of crematie in Nederland mag plaatsvinden, zijn te vinden in de Wet op de Lijkbezorging. Deze wet is in 1994 verruimd en zal in de loop van 1998 opnieuw aangepast worden. De aanpassingen zijn ten dele tot stand gekomen onder in-

vloed van de wensen van Hindoes en moslims die in Nederland zijn komen wonen.

Het meest in het oog springend is de mogelijkheid om zonder kist begraven of gecremeerd te worden. Dit is een tegemoetkoming aan de moslims en de Hindoes die beide van origine de doden in doeken wikkelen en geen kist gebruiken. Een andere grote verandering is dat het toegestaan is om de as na een crematie mee naar huis te nemen en eventueel te verstrooien. Dit biedt de Hindoes eindelijk de gelegenheid om de as van een overledene over stromend water uit te strooien en daarmee hun religieuze plicht te vervullen. In grote lijnen zien de uitvaartrituelen van de moslims en de Hindoes er als volgt uit.

Voor de moslim is sterven niet het einde van het leven. Het

Surinaams-Javaanse vrouwen dragen de overledene na een islamitische rituele wassing.

uiteindelijke doel van de mens is de ontmoeting met Allah en dat is niet iets wat tijdens het aardse leven kan gebeuren. In zekere zin is het leven een voorbereiding op de dood en deze ontmoeting.

In doeken gewikkeld

Als een moslim stervende is, wordt hij in de richting van Mekka gelegd. Het is een plicht, die tevens verdienste met zich meebrengt, om de stervende de geloofsbelijdenis 'er is geen god dan Allah en Mohammed is zijn boodschapper' in zijn oor te fluisteren. Na het overlijden wordt hij gewassen en in witte doeken gekleed. Een man wordt altijd door mannen bewassen en in drie doeken gewikkeld en een vrouw wordt door vrouwen bewassen en in vijf doeken gewikkeld.

De begrafenis vindt zo snel mogelijk plaats, bij voorkeur op de dag van het overlijden. De overledene wordt op een baar of in een open kist gelegd en naar de moskee gebracht waar de imam (moslim-priester) begint met het reciteren van de gebeden voor de overledene. De vrouwen moeten vervolgens afscheid nemen omdat zij niet mee mogen naar het graf. Volgens de traditie zijn vrouwen te emotioneel en zou de doodsengel, die slechts zijn plicht doet, hun vertoon van verdriet als kritiek kunnen opvatten. Vanaf de moskee wordt de overledene naar de begraafplaats gebracht. Bij voorkeur doet men dit lopend, zodat iedereen bij de stoet kan aansluiten en kan helpen de kist te dragen. Voor een moslim is het begeleiden van een overledene een plicht en brengt het verdienste met zich mee, evenals het helpen dichten van een graf.

Bij het graf aangekomen legt men de overledene op zijn rechterzijde in het graf. Het graf moet zo gegraven zijn dat de overledene in de richting van Mekka kijkt. Als er gebruik wordt gemaakt van een kist, zorgt men dat de deksel is weggehaald

DE BOEKENSTEUN VAN Joke van Leeuwen

'Het schrijven van mijn eigen boek was voor mij de grootste troost, maar ik kies hier voor het boek 'De

onzichtbare steden'. Vooral het begin op pagina twaalf is prachtig. Ik houd erg van het werk van Calvino. Op een heldere, open en lichte manier gaat er een troostende weemoed van uit, om wat er in de herinnering kan blijven bestaan.'

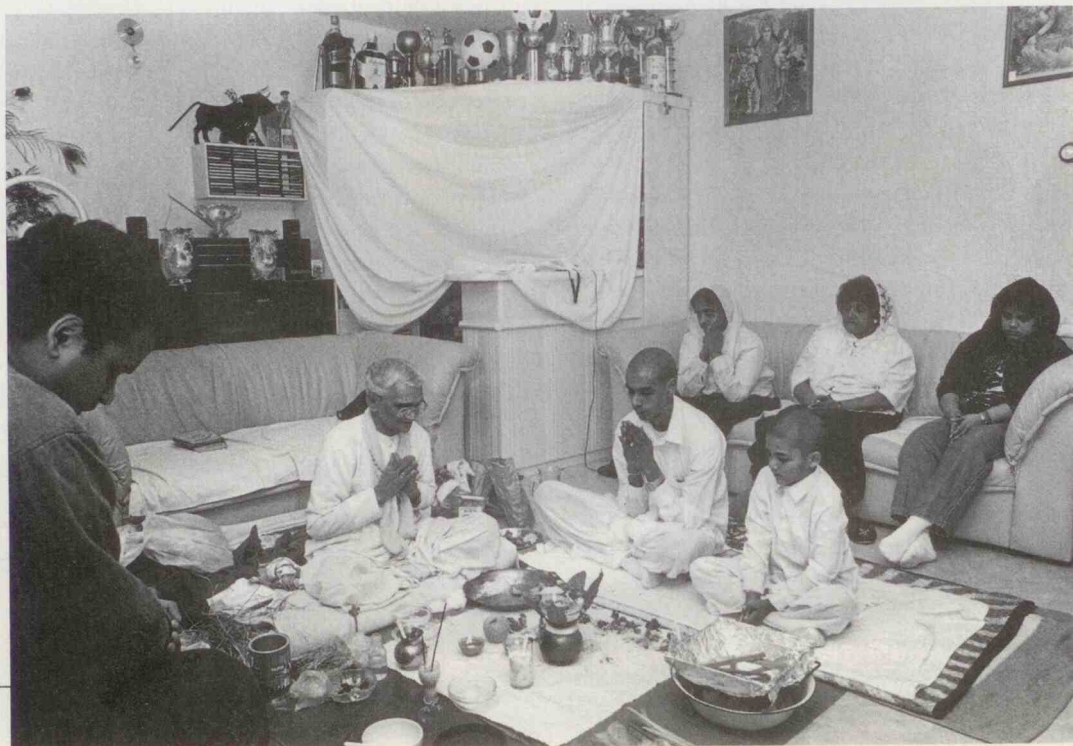
Italo Calvino,
De onzichtbare steden,
Bert Bakker, f 34,90

voordat het graf wordt dichtgeschept. Ook is er een houten bekisting aan de zijkanten en de bovenkant van het graf aangebracht, zodat er een holle ruimte ontstaat waar de aarde op geschept wordt. De ruimte in het graf is noodzakelijk omdat de overledene rechtop moet kunnen zitten als de twee engelen Munkar en Nakir hem komen ondervragen over zijn geloof en zijn goede en slechte daden. Op dat moment komt het van pas dat de geloofsbelijdenis als laatste gehoord is.

Als het graf gedicht is, blijft de imam als laatste achter bij het graf om de geloofsbelijdenis nog een keer op te zeggen.

Na de begrafenis gaat men naar huis voor een gezamenlijke maaltijd. Voor veel moslims duurt de rouwperiode drie dagen; het is dan ook gewoonte om de familie alleen gedurende die dagen te condoleren. Dat dit niet voor iedereen geldt, zien wij bij de Javaanse moslims. Zij herdenken en begeleiden de overle-

EEN LAATSTE GROET

Surinaamse
Sanaatan-
hindoes
tijdens het
dodenritueel
thuis, op
de dertiende
dag na de
crematie.

dene achtereenvolgens op de derde, zevende, veertigste en honderdste dag na zijn overlijden en vervolgens nog na twee jaar en, als afsluiting van de rouwperiode, op de duizendste dag.

Reïncarnatie

Ook voor de Hindoes houdt het leven niet op als men sterft. Zij geloven, net als de boeddhisten, dat de mens vele keren reïncarneert ofwel opnieuw geboren wordt. Dit gaat door totdat iemand 'verlicht' is, dat wil zeggen tot het inzicht is gekomen dat de 'kern' van de mens het ātman is, het onsterfelijk en goddelijk deel van de mens, en dat de mens daarin gelijk is aan het Brahman, de 'kern' van het universum.

Om het ātman te kunnen laten reïncarneren is het volgens de Hindoe noodzakelijk dat het lichaam na het overlijden verbrand wordt. Zo worden de onreinheden die tijdens het leven geaccumuleerd zijn, vernietigd. Als dit niet gebeurt kan het ātman zijn 'reis' niet vervolgen en blijft het aan het laatste leven hangen.

Na het overlijden wordt de pandit (hindoe priester) gewaarschuwd zodat hij de overledene kan herdenken door voor te lezen uit heilige Indiase geschriften als het Rāmāyana, het epos over de god Rāmā. De overledene wordt dagelijks bezocht in het rouwcentrum, waar hij ook door seksegenoten wordt bewassen. Daarna wordt de overledene gekleed in een dhoti (hemd) en pagri (broek) als het een man is en in een sari als het een vrouw is.

Oorspronkelijk vond de crematie snel plaats; tegenwoordig neemt men veelal de wettelijke richtlijn van minimaal 36 uur en maximaal vijf dagen in acht. Op de dag van de crematie scheert de oudste zoon, of als deze ontbreekt een ander mannelijk familielid, zijn hoofdhaar af om als offeraar op te kunnen treden. De overledene wordt door de mannelijke familieleden naar het crematorium gedragen, waarbij de kist of de baar onderweg vijf keer wordt neergezet. In de aula van het crematorium verzorgt de pandit een dienst die hij begint met het reciteren van mantra's (heilige spreuken). Daarop volgt een vuuroffer, waarbij vijf eivormige balletjes van rijstemeel, honing, melk, boter, sesamzaad en wierook worden verbrand. Deze balletjes symboliseren de vijf elementen lucht, water, vuur, aarde en ether waaruit het lichaam is opgebouwd en waarnaar het door de verbranding terugkeert. Verder bestaat de dienst uit het zingen van religieuze liederen en een toespraak door familieleden.

Het gedicht van Paul Witteman

De uiterste seconde

Voor Ans

Doodgaan is de kunst om levende beelden
Met evenveel gelatenheid te dulden
Als toen zij nog hun rol in 't leven speelden,
Ons soms verveelden, en nochtans vervulden.

Hier stond ons huis; hier liep zij met de honden;
Hier maakte zij de bruine halsband los;
Hier hebben wij de stinkzwammen gevonden,
Op een beschutte plek in 't sparrenbos.

Doodgaan is niet de aangrijpende gedachte,
Dat zij voortaan alleen die paden gaat,—
Want niemand is alleen die af kan wachten,
En niemand treurt die wandelt langs de straat,—

Maar dat dit alles wàs: een werk'lijkheid,
Die duren zal tot de uiterste seconde;
Dit is de ware wedloop met de tijd:
De halsband los, en zij met de twee honden.

S. VESTDIJK

uit C.J. Aarts en M.C. van Etten (samenst.),

Domweg gelukkig, in de Dapperstraat.

De bekendste gedichten uit de Nederlandse literatuur,

Bert Bakker, f 19,90.

Na het laatste gebed kan iedereen afscheid nemen door bloemen bij de overledene in de kist te leggen. Vervolgens wordt de kist door de naaste familie naar de oven begeleid. Uiteindelijk zal de oudste zoon de kist in de oven voeren en de verbranding starten.

Stromend water

Na de crematie wordt de as uitgestrooid over stromend water. In India gebeurt dit op de dag na de verbranding, in Nederland pas na dertig dagen, omdat het wettelijk voorschrift is dat de as tot die tijd in een besloten nis op het terrein van het crematorium blijft.

De rouwperiode duurt een jaar. De eerste tien dagen mag de familie geen maaltijden bereiden, geen geschenken aannemen en ook niet aan festiviteiten deelnemen. Afhankelijk van de religieuze stroming waartoe de familie behoort, komt zij op de tiende of de twaalfde dag bij elkaar om de overledene te herdenken. Dit wordt na zes maanden herhaald en, ter af-

sluiting van de rouwperiode, na een jaar nog eens.

In beide beschrijvingen zien wij dat de religie voorschrijft hoe wij met de dood en de overledene om moeten gaan. Dit heeft verschillende redenen. Enerzijds helpt de uitvoering van de rituelen de overledene in zijn verdere 'leven'. Zonder een goede uitvoering van de rituelen bestaat de mogelijkheid dat de ziel niet zijn bestemming zal vinden. Anderzijds bieden de rituelen de nabestaanden en de rest van de gemeenschap waarbinnen iemand leefde, de mogelijkheid om hun verdriet en rouw te uiten. Meestal helpen alle betrokkenen dan ook mee aan de uitvaart door te zingen of te bidden, door de kist te dragen, het graf dicht te scheppen of het vuur aan te steken. Daar veelal de gehele gemeenschap tijdens de uitvaart aanwezig is en ook nog gedurende de rouwperiode bijeenkomt, worden het afscheid en het verdriet gezamenlijk beleefd. Hierdoor wordt voorkomen dat de nabestaanden zich alleen en onbegrepen voelen, en krijgt de gemeenschap op een natuurlijke manier de tijd om zich aan de nieuwe situatie aan te passen.

VERDER LEZEN

Pauline van de Klashorst (red.), **Dodendans**. Ontdekkingsreis rond de dood in verschillende culturen, KIT Publications, f 10,-

D. Tiemersma (red.), **De Vele Gezichten van de Dood**.

Voorstellingen en rituelen in verschillende culturen, Lemniscaat, f 29,50.